

ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ**Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր Ք Ն Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն****Պ. ԱՐԲԱՆ ՍԱՅՐԱՍՏԵԱՆԻ****«ՀԱՅՈՑ ՀՆԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼԵԶՈՒՆ ԸՍՏ ՍԵՊԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ»****ԳՈՐԾԻՆ**

(Նաբ. Կախաթ Թխէն)

Առանց դէմ առարկութիւն չկայ, սակայն երբ խնդիրը կու գայ ինչ հասնի հոն ուր Գ. Սափրաստեան անվարան կը յայտնէ թէ էյսմենյան դէպս, ինծի կը թուի որ խուրրի հնչումն առ խաղի յոր- ջորջումը հազազային աստիճանական ձեւափոխման մի քանական արդիւն է եւ թէ Ժ. Գարուն Ն. Բ. Խաղդի հնչարանութեամբ ծանօթ խուրրի ժողովուրդը ճիշդ միեւնոյն ազգն է որ Բ. Գարուն Ն. Բ. իր սեպական արձանագրութեանց մէջ, իր գրչութեան ապրտիտի ներածին չափով ինքզինքը խաղի կ'ան- ունանէ (էջ 292). հարկ կ'ըլլար դիտել տալ թէ մի քանակ կ'առեղծուի որուն մէջէն ելլել գիտութեան տուեալներով կարելի չէ, երբ մանաւանդ մտա- ծենք թէ խուրրի եւ խաղի ժողովուրդներուն մի- չի ու թէ ցեղային նմանութիւն չկայ:

Գ. Սափրաստեան որքան ճիշդ գիտական ուղ- ղութեամբ չափած պիտի ըլլար եթէ մինչեւ նոր վաւերագրերի երեւան գալը եւ մինչեւ հարցի աւելի քանասիրական խորագումը՝ փոխանակ վի- ռապահութեամբ արձանագրելու բնաւ չարձանա- ցրէր ցեղախօսական այս շաղկապը... ապազային թողով խնդրին քաղմակողմանի քննութիւնը (էջ 293) որ արգարե կ'արժէ որ կատարուէր, անհե- թեթեւութեանց տեղի չտալու համար:

Գ. Սափրաստեան սակայն կարծես թէ հետզհետեւ աւելի յանդուգն կը գտնուայ եւ աւելի կը ծառանդի: Անիկա կ'ըսէ մինչ անճրաժշտ էլ է այսպիսի մի վերադարձութիւն խուրրի-խաղի ցնդախօսական շաղ- կապի մասին՝ գիտական ծանօթութեանց մեր ներ- կայ վիճակին մէջ, չարեւելի վստահութեամբ պէտք է շեշտել խաղի-խայ-չայ ածանցման վրայ: Խայ արմատէն առ հայ արմատ փոխանումն, ի քաղա- ժային առ ի քաղաժայն-կիսաքաժային փոխումն ա- մանահեղտ ու քնական մի արօցէն է: Հնչարանական ունէ կանոն չի ընծայան աւելի քանաւոր մի փո- խանումը քան խաղին առ խայ < չայ > (էջ 293):

Այս բացատրութիւնը որ վտանգութեամբ կը ներկայացնէ Գ. Սափրաստեան եւ որուն վրայ կը կատարուին ամբողջ չնչք մը, գիտական ամբող- ջութեամբ մէջ ընդի, ցոյց տալու համար թէ ինչ- որ Գ. Սափրաստեան իբր ընկալման մի արօցէն կը ներկայացնէ ոչ մէկ ճիշդագիտական հիմ աւելի: Խաղիկէն խայ եւ չայ փոխանումը հնչարանական ունէ օրմով կարելի չէ: Լ-էն Գ փոխումն ամենա- հեշտ նկատող Գ. Սափրաստեան այդպիսի փոխման մէկ քրիտիկ մը իսկ չէր կրցած տալ եւ պիտի չէր նշարար վանալի աստիճան մի քնակման արօցէն չէ:

Բացարձակապէս ճիշդալի է խօսել հնչարա- նութեան պէս մի լուրջ գիտութեան վրայ երբ մարդ անոր անձանթ է բացարձակապէս, որպէս այս պարագային Գ. Սափրաստեան որ այնքան թեթեւութեամբ պիտի չարձանակէր զերեւա հնչ- յարանական ունէ կանոն չի ընծայել աւելի քանա- չոր մի փոխանումը քան խայ-էն առ խայ < չայ > (էջ 293):

Այս հատուկները կու տամ տարիներով լեզ- սաբանութեամբ եւ մասնաւորապէս հնչարանու- թեամբ զբաղած գիտունի մը՝ Տօք. Նշան Մար- տիրոսեանի կարծիքին վրայ հիմնուած, որ ամէն պարագային մէջ բանասիրութիւնը սիրողաբար զորժարող եւ հայ պատմագրութիւնը կամ աւելի ճիշդ հայկական աւանդութիւնը վերադարձնա- ցնելու փափաքով եւ ինչով վերացած եւ բանա- սերէ մը պահանջուած պաշարիւնը կորուսած Գ. Սափրաստեանի տեսութիւնէն զերազանդել է:

Խախուտ վարկածներով այսպէս պատուա- ղան մը չիւնել յետայ, անոր խաբարէն ամբու- թեան ապաստան՝ ռուսի փորուն կատարուածքի մը վրայ կանգնել եւ ըսել թէ անմահ Մ. Խորե- նացու աճիւնը պիտի վերագտնէր նոր կենդանի շունչ հանդէպ այս եզակի վաւերականութեան (էջ 293) (հասկցէք ամենքերաւքեան) պարզապէս գի- տական լրջութիւնը տարակուսելի կը դարձնէ զործին:

Ներառելով Նոյնիսի անոր վաւերականու- թիւնը լուրջ գիտունի մը համար ներելի չեն եւս թեթեւ բացատրութիւնները թէ Աշխարհիս ար- ժանագրութեանց մէջ չկայ մի այլ օրինակ ու ունէ ազգի պատմական աւանդութիւնը եւ գիտական փաստը դէմ հանդիման քան վաւերականութեան այսպիսի զործին (էջ 293):

Բ. Էլբրեւր ենթադրեցին որ խաղ միապե- տութիւնը վերջացաւ 580ական տարիներին Ն. Բ. եւ անոր հետ զաղարեց նաեւ զրուքեան արուեստը ինչպէս որ նա զոյոթիւն ունեցած էր խուրրի ժա- ղովորդի հնագոյն շրջաններէն, առնուազն մեզ ծա- նօթ սեպագրութեամբ, խաղ միապետութեան հաւա- տատուելէն ի վեր: Այս կէտէն սկսեալ հետախու- ղողը ինքզինք իր գտնէ քաղմակ թիւ հաւանականու- թիւներին, քայլ եւ այնպէս միջին ենթադրութիւն- ների հանդէպ, որովհետեւ չկան ժամանակակից բը- նատոմիկ փաստաբանութիւն, զոնէ այդպէս պէտք է ենթադրել, միեւնոյն որ հնագիտական անգումներ ի յայտ բերին իրաց բուն վիճակը: Մեր ազգային

պատմագրութեան տեսակէտէն այդ շրջանը մնացած է իբրեւ բոլորովին անկողի մի գետին, ընդհակառակն վերջին 50 տարիների ընթացքին սերնետար զոքոժուած է մի աննշանի գարտառութիւնն իսար եղած է ինչ որ «Արժէնների գալու» մասին, եւ կառուցուած է մի ծիծաղելի եղջերուաքաղ՝ հնչէն հերձարների ներշնչութիւնով:

Մեր քննադատին, ուրեմն եւ անոր վրայ ապրող ժողովրդի կամ ժողովուրդների 5000 ամենայ գրաւոր պատմութիւնը, յօրինուածական մի ամբողջութիւն է, մնայուն, յարատեւ եւ անխափան մի գործարանանորութիւն է այդ, թէեւ ենթակայ ըզրմապիսի եւ յաճախեղ պնէւշների, Այգ 50 դարերի մէջ պատահած չէ ունէ արմատական րեկում, կամ երկրի եւ ժողովրդի հոգեկան ու ցեղական յատկանշիներն յեղաշրջող հիմնական տակնուվրայութիւն, գոնէ մասամբ մինչեւ 1915-ը: Այգ պատմառականն անհնարին է վերցնել մի ունէ որոշ զարաշրջան եւ զայն քննել բստիքնեան, որովհետեւ այդ որոշ դարաշրջանը անմիջական շարունակութիւնն է իր նախընթացին» (էջ 293-294):

Մասնաւոր գիտնաւոր էր որ այդ երկար մէջ բերումը բերի չնո ինչպէս կը տեսնուի Գ. Սաֆարաստեան շատ լայն հորիզոն ընդգրկող եւ շատ ընդհանրական ու համապարփակ սկզբունքներ կը դնէ, կը պարզէ տեսութիւններ որոնք շատ կըբնական ընդլայնուիլ եւ ծաւալուիլ:

Այնպէս որ իրաւունք ունիք ք անհիշելու որ շարունակութեան մէջ Գ. Սաֆարաստեան այս ընդհանրացումները փառուէ ե ցոյց տալ չղթյալումը ըմբք քննաշնարի . . . ժողովրդի կամ ժողովուրդների 5000 ամենայ գրաւոր պատմութեան յօրինուածական ամբողջութեանն:

Գ. Սաֆարաստեան ռական յալորդ էջերուն մէջ փոխանակ այս մասին կարելիք որ վաւերաբերել փառտեր ներկայացնելու, որոնք պիտի արժէքաւորէին իր վարկածը, կը յայտարարէ թէ պիտի բաւականանայ ընտելով մի համառոտ ակնարկ այդ մուք շրջանի վրայ, առանձնապէս լեզուագիտական տեսակէտէ» (էջ 294):

Մարկուսարի եւ Հելլադանի պէս հեղինակաւոր լեզուաբաններու տեսութիւնները անգնելէ (էջ 295-297) յետոյ, Գ. Սաֆարաստեան կը մեղադրէ ներկայացնելու իր համառոտ ակնարկը. . . առանձնապէս լեզուագիտական տեսակէտէ մեզի առաջնորդելու համար իր խոշոր եւ չայ պատմութիւնը — գէթ իր ցարդ ընդհանուած մէկն մէջ — լեզուալընդ կըբաւկացութիւններուն եւ իր երեւակայած յօրինածական ամբողջութեան իբր փառտ կ'ուզէ ծաւալցնել չայ տաւալներ, կամ լեզուին տեւականութիւնը բոլորութիւն Սաֆարաստեանական տեսութիւններով, որոնք հարկ է հետեւիլ անոնց կառուցուածքին որքան հաստատուն կամ խախտու ըլլալը լաւ բմբնեւաւ համար:

Գ. Սաֆարաստեան կ'ընդունի թէ լեւալի միապետութեան վերջաւորման հետ արդարեւ դադարած պէտք է լինի խալ արքունական լեզուով սեպագրերի արձանագրութիւնը, բայց բուն երկրին մէջ, իր դարաւոր հողին վրայ մնաց այդ սեպագրութեանց

լեզուն կամ անոր շատ մօտ մի քարաւուն խօսող խալ ժողովուրդը» (էջ 297):

Միեւն չաւ կարելի է իրեն հետ համաձայն ըլլալ: Սակայն կարելի է իրեն պէս ըսնկական ընդունիլ թէ ընդունութեամբ մնացին նաեւ քրմական զանազան կարգերը որոնց անունները մեզ ծանօթ են բուն իսկ խալով սեպագրերէն» (էջ 297) որոնք փորագրողներն բուն իսկ քուրմներն ըլլալ էր կարծէ (էջ 297) եւ մէջ կը բերէ Կարտի մէջ տեսութիւնը եւկարագրէ բառի մասին, (ամբողջ մէջ բերուած էջ 298) եւ կ'ուզէ անոր վրայ հիմնուած տալ անոր կախարչականի կամ մեհենագրի իմաստ: Կը խօսի նաեւ երկարորէն քրմական գրութիւններու վրայ (էջ 299-300). եւ կ'ըսէ թէ հրաւրենացու Ա. եւ Բ. զիրքերի զանազան զրուխների մէջ յիշատակուած պատմական այս արդիւններէն առաջին վեց տեսակ մասնաններ կրնային գրուած լինել մի միայն քրմական տառերէ, եւ հաւանաբար այն լեզուով որ զործածական էր երկրին մէջ: Անհնարին էր որ զարերի աւանդութիւնը պատկանող հին հայկական քրմական դասը զիջանէր ուրիշ ունէ լեզուի կամ տարր զից պաշտամունքին» (էջ 300): Այս տրամաբանութեամբ տակաւին խորենցայիտ տեսն (առաջը անոր ժամանակին հարցը յարուցանելու, եւ ի. դարու մասնագիր ընդունելով զինքը) քրմական մասնաններ գոյութիւն ունէին խալի լեզուով, եւ այդ լեզուն դեռ գործածական էր երկրին մէջ կամ զայն հասցողներ կային:

Զեւ գիտեր թէ կարելիք է համաձայն ըլլալ այս մասին իրեն հետ, մասնաւոր երբ ինքն կ'ընդունի թէ Լուսաւորիլ այրել տուած է ըսնկին գրաւոր յիշատակարաններ» (էջ 301) եւ այս պատճառով ամենցմէ ոչ մի նմոյշ հասած է չ մեղի (301) թէեւ կը հաւատայ թէ հմաւանաբար որ մը պիտի գտնուին անոնցմէ պղնձութիւնը:

Ուստի անոնցմէ փառտը քաղելը անհրաժեշտ համարելով պարտաւոր ենք կ'ըսէ, հաշուի առնել միմիայն քանաւոր գրականութեան մնացորդներն եւ զանոնք ընտելիլ բստ լեզուների էվոլյուցիօն զարգանման ընդհանուր կանոններին եւ արդիւնը՝ հրաւրաւորութեան չափով կիրարկել մեր մասնագրական լեզուին եւ զաւտարաւորութեան» (էջ 302):

Գ. Սաֆարաստեան կը հաւատայ, թերեւ իրաւամբ, թէ ըմբք լեզուի արմատական քաւերի ծագման խնդիրը տակաւ պիտի ստանայ հիմնալի խորհրդանի գիտական նշանակութիւն» (302), աւայն ջանի որ ըսելի դրական կարծիք կարելի է յայտնել այդ բաւերի որակի եւ քանակի մասին, երբ ծայնային ուրիշ հնչումներով եղծուի հնագին խորրի մեհենագրութեանց լեզուն» (302) կը կարծած թէ գիտական չէ այս մասին ենթադրութիւններ ընել, մասնաւոր գիտ չնքն զիտեր խորրի լեզուին զիբքը, եւ նախնիկ աւածամաբար — ինչպէս կ'աւալարէ Գ. Սաֆարաստեան ընդունիլ տալ գականական յարակցութիւն խորրի եւ խալով ըսողութիւնների միջեւ» (էջ 302), երբ ցեղով անոնք տարբեր կը նշանատուին գիտութեան եւ ունէ փառտ մը լուսնինք այդ երկու աղբերուն կամ ժողովուրդներուն վիտած եւ գրած քարաւունների միւրմաւորութեանը» (էջ 302) վրայ, որպէսզի ծանօթն

անծանօթին դիմելու օկզբունքով, կարենանք լսել ուշադրութիւնը կեդրոնացնել վերջոյն քառա-գանձին, քերականական կազմութեան եւ ըստ հնա-րաւորութեան՝ համամայնութեան կանոններին, որ-շափ որ գիտութիւնը ի վիճակի եղած է բանաձեւե-լով գտնոյն (էջ 302)։

Այսքան թեթեւօրէն ըմբռնուած բանասիրու-թեան նոր օրինակ է թերեւ իւր զարմա-նալի, սակայն Գ. Սաֆրաստեանի համար որ եղ-բակացութիւններ ունի իր մտքին մէջ է փառ-տերը անոնց կը պատշանցեն, շատ բնախն-դրութիւն կը պատգէ չէ սպասել, և ոչ ալ խղճմտու-թիւն, ամէն բան դիտելու սոսկ գիտութեան ստեղծարարութեան համաձայն։

Ամէն ինչ իրեն համար մի բնական պրոցէս է, կը բաւէ որ մօտէն կամ հեռուէն անիկա իւր նախ-վիճակներուն հետ կապ ունենայ։

Ասոր համար ինչն անխափան կը վճռէ խուրճի է թալը Ժողովուրդների միջև ազգականական կապ և անտէք խօսած է գրած բարբառներուն միջև մերձաւորութիւն, և ապա շղթան կառա-րեալ ընելու համար թալը է լայ լեզուին միջև հազ մը կը տեսնէ և այլ կապը ստեղծելու հա-մար, կը զգայ թէ մօտ մի հազարամակի աշ-խէքն ժալով վերջին սեպագրութիւններին (մօտ 600 ն. ք.) մինչև գրեմք թարգմանութիւնը եւ մեր Ռուիդորու առաջին ինքնագիր գտնծերը (մօտ 433-450 թ. ք.)», «թափուր» մը, անշրջեալ մը (էջ 302)՝ կայ որ լեզուն կ'աւել և կը ձեռնարկէ լուսա-բանել մի քանի միջև էտեր, օրինակ, «նր դա-րէն սկսեալ լայաստանի բնիկները, ընդ որս եւ բուրժուր մուգանքն բուն թալը արբանիքի արձանա-գրութեանց իզոյն, զանոք կարգադրու իւ հասկա-նալով կարողութիւնը և հակառակ էր նախորդ ըսածներուն կը յայտնէ թէ զընդունուած է որ վանայ բերդի սեպագրերն իր աշխարհով տեսած եւ հիշատակուող նկարագրող իորեններն ոչինչ գիտէր անոնց մասին» (էջ 302), և զգնալով ետ դէպի նա-խարրիստոնէական քառանկներ, խորենացին խառն ի խուռն կը պատմէ գտնագան ղչկքեր եւ վկայու-թեան կը կոչէ Ոգիմպա (էջ 303), «բուրմ ձանայ, գրող մեհնական պատմութեանց», սակայն յայտնի չէ թէ ի՞նչ լեզուով։

Իւր դիտական լեզու լայաստանի մէջ Ասորե-բէնիւն և Յունարեւելի հիբառութիւն կ'ընդգրկ-նուան կ'ընէ թէ յայտնի չէ թէ լայաց արքա-նիքը երբ որդեգրեց այլ լեզուները որպէս միջոց գիւսականայ յարաբերութիւններին, և թէն որոշ յիշատակներ սակայն այնպէս կը հակաբերուի թէ անիկա սկսած ըլլալ կ'ենթադրէ Տրգատէն՝ Ագա-թագեղոսով (էջ 304-305)։

Եւ հա թողլով այս փոփոխ կարգը գրեթէ չլուսաբանուած, «նայ տառերի գիւտին մասին» էր խօսի, և կը յայտնէ թէ «մեր քանսիրութիւնը մինչև անգամ չէ սպասած հայ պատմագրութեան մէջ գտնուող բոլոր վկայութիւններն տառերի գիւտին նախապատմութեան նկատմամբ, թող թէ խաղեան սեպագրերի նկատմամբ իրեն նախապայծառ նա-խամտորդեան հայկական այբուբենին» (էջ 306)։

Բայ Սաֆրաստեանի՝ վարդան պատմիչի (ԺԳ.

գար) լայ տառերու գիւտին վրայ տուած մէկ յաւելուածական տեղեկութիւնը՝ «կը թուի լիա-պէս պարզաբանել Ոսկեղայու մեր պատմիչների ի գործ ածած անուններն եւ անոնց հետ գուգորդուած ղչկքերը» (էջ 308)։

Եւ երկուր փաստարկութիւններով կ'աւելէ ա-պացուցանել թէ վարդանի աւանդածին համա-ձայն — որ մինչև վերջին ալ տեղւոյն վրայ կ'աւանդուէր — գիրերու գիւտը կատարուած է Բայու, խորենացիի Սամուր — Կորիւնի՝ Սամու-րասը՝ Աշմուշատի (հիմա Բայուի մօտ՝ Խարաբա) հետ նոյնացնելով (տես էջ 308-316) և խորենա-ցիի փոխիկէն՝ կարծելով հին Բաղնիքը (էջ 312-313) — անշուշտ գրադարական խալալ է ոչ ալ իրեզուլ — Աստեք կարեւի է չէլ շատ հաստեա-կան ընդունիլ և աղգային աւանդութեան մը հա-մաձայն գտնել։

Գ. Սաֆրաստեան, շատ մը աւելորդ միջան-կեաներէ յետոյ — ինչպէս Աշմուշատի (էջ 316-318) և Դանիէլի և Լուսիանայի մասին գրեթէ ո-չինչ ըսող (էջ 318-319) — այս տեսութեան կամ վարկածին արգաքաջուցիլ փաստ կը համարէ Բայուի շուրջ 3 խաղեան արձանագրութիւններ գտնուած ըլլալ (էջ 319) և խորենացիին՝ առա-ւելու գիւտին նկարագրութեան մէջ «ի վերայ վիմի» «կուտեալ ունէր քարէն երկու որոշ նախա-դասութիւնները կը կարծէ թէ ռուզակի կը մտա-նանշեն Աշմուշատի խաղեան սեպագրութիւնը», և կը խորհրդածէ թէ «նայ ազգը սեպակեան տա-ռերով օժտելու հոգեկան եւ մտաւորական երկու-ղածութեամբ խանդավառուած հայ մարդը, ընկա-նարար զիջեւ ու գորէկ պիտի ծնէր գտնել գտնել»։ Բարձր լայայի եւ Եոփոս աշխարհի մէջ էին լայաց հնագոյն մեհնաններն ոմանք, անդ էին հին հայ թագաւորաց շիրմներն եւ Արշակունեաց գտնծեր, այնտեղ գտնաւորն քարերի վրայ կային հին նշանա-գրեր, որոնք թէն անմասկաւալի (**) Մետրուի հա-մար, բայց եւ այնպէս տրամաբանօրէն կարող էին լինել մի միայն հին-հայկական նշանագրեր։ Մաշ-տոց եղած էր պալատական քարտուղար, ըստ մեր պատմագրերի վկայութեան, եւ թողող աշխարհիկ վայելիւրը, ինքզինքը նուիրելով մեհնիցութեան եւ ազգային ծառայութեան, որպէս պալատական քա-րտուղար եւ հոգեկան ընտրութեան միջոցով սո-տուած մարդ, Մաշտոց ծանօթ էր հայոց պատ-մութեան եւ միջազգային արժէքներին։ Առաջնոր-դուած այդ կարգի ծանօթութիւններէ, ընտան էր որ նա ընտարրորդէր լայաստան աշխարհի մէջ, ժայռերի ու կոթողների վրայ արձանագրութեանց գրութեան արուեստով, որ նա օրեով եւ ժամերով պիտի նստէր դիտելու եւ ուսումնասիրելու թալեան այդ գրութիւնները, արտագրելու եւ բարեփոխելու անոնց փակախնդիրն, զաղափարաբեմեմէն ու առան-ձին նամակներ» (**) (էջ 320-321)։

Եւ այսպէս կը բացատրէ տեւիլը։ Եւ ապա համեմատութեան կը դնէ ինչ ինչ թալեան նշա-նագիրները կայ տառերու հետ և կը հետեւնէ թէ

(*) Եւ սաֆրաստեան (Ռ. Ա.)

(**) Եւ սաֆրաստեան (Ռ. Ա.)

Մեծադպ անոնցմէ ներշնչուած է կազմելու համար Հայ տառերը, և կը յարէ թէ հնարքը արժանի է բազմակողմանի խորունկ ուսումնասիրութեան (էջ 322):

Մէջ խօսքով Պ. Սափրատեան կը կարծէ թէ Ս. Մաշտոց խաղի յեղաշրջութիւնները ուսումնասիրած և իր այլաբանել անոնց վրայ ձեռած է: Այս բանը անկարելի էր, որովհետեւ խաղի սեպագրերը Ս. Մաշտոցէն մօտաւորապէս 1000 տարի առաջ գործածուելէ զաջրած էին և Ս. Մաշտոցի ժամանակ անոնց զոյաթիւնը անծանօթ էր: Եթէ ծանօթ ալ էր անոնց զոյաթիւնը՝ ընթերցումը անծանօթ էր և Ս. Մաշտոց իրեն լատինականային (իր իսկ բառով) նշանագիրներու ձայնական արժէքը ի՞նչպէս պիտի գիտնար որ անոնցմէ Հայ տառերը կազմեր, նմանողաբար ինչպէս կը կարծէ Պ. Սափրատեան:

Յետոյ պէտք չէ մտաւր թէ անոնց վանկախաւրբեր էին որոնք բնաւ ձայնադիւններու նախադիւն չէին կրնար ծառայել, եթէ նոյնիսկ զանոնց վերջնական կարող եղած ըլլար Ս. Մաշտոց:

Պ. Սափրատեանի համար ստուգարան և հըշմարտապատու խորնայնքին, որուն մասին այնքան մեծ հիշատակ ունի ինքն, եթէ Ս. Մեծադպի անմիջական աշակերտներէն էր, ինչպէս ինքն կը հաւատարէ և Պ. Սափրատեան կը հաւատայ, ինքն ալ պէտք էր ծանօթ ըլլար խաղիկան սեպագրութեան և վանայ բերդին նկարագրութեան մէջ այնքան զարմանք չի յայտնէր:

(Երաւանիէ)

Ա. ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱՆՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԱԿԱՆ ԸՆԴՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԻԻ

Անցնող ամուսն ընթացքին ստացուած են Շնորհաւորական Նամակներ հետեւեալներէ. որոնց իր Հայրական օրհնութիւնը կը զրկէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը:

- Տ. Եռայի Վրդ. Ամբարշեան (Իրան).
- Տ. Ներսէս Վրդ. Տօլապհան (Մոնթրիէթ).
- Տ. Խորեն Քհնյ. Դուլիկեան (Նիկոսիա).
- Տ. Բենիամին Քհնյ. Վանդեան (Նիկոսիա).
- Տ. Իգնատիոս Քհնյ. Էսաղեան (Գօգինիա).

Chairman of the Church of England Council on Foreign Relations (Լոնտոն).

Տիար Զարեհ Լօմակեղեցեան (Քարիզ).

» Գիւն Միսրարեան (Ս. Փալոյ).

» Հ. Պեպրեան (Քարիզ).

Հովիպիսկ Ե. Աճիկ Վերանեսեան (Գանիէ).

Գ. Չաքրեան, Մ. Վ. Գրիգորեան, և Բեւեւեան ընտանիք (Գանիէ).

Տիար Պետրոս Շերիսեան (Բերու).

Մարգարիտ Դուկասեան (Իրան).

«ԺՈՂՈՎԵՑԻՔ ԶՆԵԼԱՐԵԱԼ ԲԵԿՈՐՍՆ ԶԻՄԻ ԻՆԵՆ ԿՈՐԻՑԵ»

Խարինի հոգեւոր հովիւ Յ. Ասողիկ վարդապետ Շանիկյան առ Մրբազան Պատրիարք Հայր ազգային իր 26 Մայիս թուական նամակով ի միջի յը գրէ:

«Շատ կը յոգնիմ մեծաւոր քաջատուններէ, գրեթէ հանգիստ չանցնիմ, անդադար չառաքիմ խաղալ կը քախալիմ երեսօտան հաղաւթ միջի:

Միակ միջիքարտաբան այն է, որ ծաղուկաբոյն հետ լաւ է, ամեն սեղ կը յարգեն և կը սիրեն իբրեւ կրօնական և յանախակի այցելութիւններս քաւական ղոցառաքիւն կը սեղծեն կրօնական և ազգային սեպակէտէն: Երբայլ աւելի աւ ատիկ կը զգամ ալ կը հասկնամ թէ ի՞նչ ճակախմանական մեծ դեր կը կատարէ մեր եկեղեցին Հայ ծաղուկաբոյն և Հայ ազգի կենսակէ մէջ: Առանց խտրութեան դատաւանդի և կուսակցութեան շարժում կը բարոյան մամն սեղ, երբիմ խաղալիք բնագոյնով մը, որ գիտակցութիւն իսկ է, աւ առ այդ կը հրճուիմ սեղծելով որ դեռ հմայիչ է հայ կրօնականին սեղմն աւ վերադար երեկուսան պէս:

Անցած էր Ապրիլին ծաղաք, ուր եւրիմ միայն 4-5 ընտանիք հայեր, ցրտած Թոքիոյ, Ետհանաւ և Քալէ հաղաւթներուն մէջ: Այցելեցի բոլորին ալ: Ի մասնաւոր գացի Տիկին Տալանայ Արարի գերեզմանք օրհնելու, որ շարժում մը առաջ վախճանած էր և որ շատ ազգաւոր և օգտակար հայ կին մը եղած էր, յարգուած և ծանօթ ծաղուկներէ և Ամերիկեան քաղաք Երանակներու մէջ և կը զոր մեր լուսանոցի Մրբազան Պատրիարք ալ կը հանգնար:

Այժմ Նամակայ եմ, համի մը օրէն պիտի անցնիմ Կենտուր, Տայրեն և Թիեմիքի հաղաւթներ ալ ապա Խաւրին, որով հազիւ թէ Յուլիսի վերջեր կարող եմ Խարին լինել:

ՀՈԳ. Տ. ՏԻՐԱՆ ԵՒ Տ. ԶԳՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐ
ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Կը սեղեկանամ թէ Յունիս 29-ին Բարիկի Հոգեւոր Տեսիլ փոխանը Տ. Տիրան Վրդ., Տ. Զգոն Վրդ. մտնաւոր հրաւերով Լոնտոն գալած են մասնակցելու Անցիւ-Օրթոթոս Ուսանողական անպատեօն համաժողովին ինչպէս նաեւ Անցիւ-Իտալ եկեղեցական ծաղուկին: Առաջին ծաղուկի հետեւին միայն մէջ իստած է Տ. Տիրան Վրդ. Միաբնակութեան մասին, ցոյցներով թէ այս վարդապետութիւնը ալ միայն համապատասխան է քրիստոնէական եկեղեցւոյ սկզբնական հարաւաք ուսուցումին, այլ նաեւ արդի առաւելաբնական և իմաստասիրական սեպակներուն: Իր քանախոսութիւնը ջերմ հետադիւրաքիւն յառաջ քերած է անկեղեցիներու մէջ և հրապարակու յայտարարած է «Այս ժառանգ Համաժողովին ամենին նեղակեցի իրադարձութիւն: — Իսկ Անցիւ-Օրթոթոս Համաժողովին մէջ սեղեկութիւններու առաւել է Հայ եկեղեցւոյ ներկայ վիճակի մասին, ծանախարակ մասնաւորաբար Հայ Նրաւագիւն և Ժամանակագրական վարժարանի վրայ: Տ. Զգոն Վրդ. ալ իստած է Համաժողովներէ իր կրած զայաւարտութեան վրայ: — Հաւաքուած են նաեւ քչաւաքանի մը որուն ճակագրանած է Կենցաղային Արեւիկայաբար: — Պատարագած և հարգած են Լոնտոնի Հայ եկեղեցիին մէջ: